

жовтня. С. 91-92. **3. Кузьмінська Є. О.** (2013) Проблема підготовки розумово відсталих дітей до опанування грамоти в загальній та спеціальній психолого-педагогічній літературі. Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 Корекційна педагогіка та спеціальна психологія : зб. наукових праць. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова. С.136–139. ук. праць. К.: НПУ імені М. П. Драгоманова, Вип. 9. С. 147-150. **4. Синьов В. М. Бондар В.І.** (2015) Освітня Інтеграція учнів з інтелектуальними порушеннями / Синьов Віктор Миколайович, Бондар Віталій Іванович. Міністерство освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. - К.: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова. 398 с. **5. Синьов В. М.** (2008) Психологія відсталої дитини / В. М. Синьов, М. П. Матвеева, О. П. Хохліна. – К. : Знання. 359 с.

References

1. Boriak O. V. (2014) Do pytannia lohopedychnoi roboty z ditmy z porushenniamy intelektualnoho rozvytku. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 19 Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia : zb. naukovykh prats. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova, № 27. С. 31-37. **2. Kravets N., Bondar N.** (2020) Rozvytok movlennia v uchniv z intelektualnymy porushenniamy v rusli kontseptsii «Nova ukrainska shkola». Pochatkova osvita: istoriia, problemy, perspektyvy. Mater. III-yi Vseukrainskoi nauk.-prakt. internet-konferentsii, m. Nizhyn, 23 zhovtnia. S. 91-92. **3. Kuzminska Ye. O.** (2013) Problema pidhotovky rozumovo vidstalykh ditei doopanuvannia hramoty v zahalniai ta spetsialnii psykholoho-pedahohichnii literaturi. Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. . Seriiia 19 Korektsiina pedahohika ta spetsialna psykholohiia : zb. naukovykh prats. Kyiv : NPU imeni M. P. Drahomanova. S.136–139. uk. prats. K.: NPU imeni M. P. Drahomanova, Vyp. 9. S. 147-150. **4. Synov V.M. Bondar V.I.** (2015) Osvitnia Intehratsiia uchniv z intelektualnymy porushenniamy / Synov Viktor Mykolaiovych, Bondar Vitalii Ivnovych. Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy, Nats. ped. un-t imeni M.P. Drahomanova. - K.: Vyd-vo NPU imeni M.P. Drahomanova. 398 s. **5. Synov V. M.** (2008) Psykholohiia rozumovo vidstaloj dytyny / V. M. Synov, M. P. Matvieieva, O. P. Khokhlina. – K. : Znannia. 359 s.

V. Synev, I. Markus, S. Herashchenko. Features of speech development of children with intellectual disabilities

The article deals with the problem of broadcasting in mentally retarded children. The article analyzes the different views of scientists to determine the specific features of Language and assimilation mentally retarded preschoolers system of phonetic, lexical and grammatical generalizations that affect the condition of their impressive and expressive speech.

The article states that the acquisition of speech by preschool children with intellectual disabilities is slow and peculiar. At each stage of speech development, preschoolers with intellectual disabilities experience certain difficulties in learning certain speech units. This is due to significant underdevelopment of leading mental processes and limited speech experience in children with intellectual disabilities. Insufficient clarity of auditory perception, imperfect analytical and synthetic activity, limited speech and sensory experience make it difficult for children with intellectual disabilities to master all types of speech activity.

The text of the article emphasizes that the results of the analysis of scientific research and the study of practical experience on this issue prove the need for further research to determine the state and features of the speech development of preschool children with intellectual disabilities, which will allow building an effective system of corrective and developmental and speech therapy work.

Key words: mentally retarded children, speech, speech activity.

DOI: <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series19.2023.45.19>

УДК 376-056.263

Н.В.Тимофієнко

n.v.tymofiyenko@udu.edu.ua

<https://orcid.org/0009-0009-8770-2235>

І.Б.Девічинська

irinadevichinska@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0003-7982-372X>

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ

В статті описуються особливості роботи над розвитком зв'язного мовлення учнів з порушеннями слуху з корекційною складовою. Виділяються та конкретизуються уміння, якими повинні опанувати учні в процесі роботи з побудови тексту (висловлювання). Зосереджується увага на відставанні у формуванні писемного мовлення

учнів з порушенням слуху початкових класів від усного мовлення та розкриваються його особливості. Надаються педагогічні умови сприяння розвитку зв'язного мовлення учнів з порушеннями слуху. З'ясовано роль диференційованого навчання дітей з порушеннями слуху.

Ключові слова: розвиток, формування, зв'язне мовлення, писемне мовлення, уміння, речення, текст.

Постановка проблеми. Розвиток зв'язного мовлення учнів з порушенням слуху є однією з найактуальніших проблем сучасної спеціальної методики української мови. Під зв'язним мовленням ми розуміємо таке мовлення, яке організоване за законами логіки, граматики і композиції, являє собою єдине ціле, має тему, виконує певну функцію (зазвичай комунікативну), володіє відносною самостійністю і закінченістю, розподіляється на структурні компоненти.

Аналіз досліджень і публікацій. У сучасній методиці української мови поряд з терміном «зв'язне мовлення» використовуються синонімічні назви «висловлювання» і «текст». Висловлювання, як і зв'язне мовлення, це і мовленнєва діяльність учня (відрізняє на уроці, пише розповідь), і результат цієї діяльності (розгорнута відповідь, переказ, опис), тобто «певний мовленнєвий твір, більший, ніж речення». На соціокультурному терені розвитку сурдопедагогіки з сучасними техніками слухопротезування особливого значення набули роботи В. Жук (2019), О. Круглик (2020-2022), К. Луцько (2020-2022), Л. Малини (2018), Н. Тимофійенко (2018) та інших щодо слухо-мовленнєвого розвитку учнів з порушеннями слуху.

Мета статті. Основним завданням розвитку зв'язного (монологічного) мовлення в школі для дітей з порушенням слуху є навчання дітей висловлювати свої думки, почуття і бажання в декількох реченнях, будувати розгорнутий монолог про свої переживання і враження, про переглянутий фільм, виконану роботу – про все, що відбувається в їх житті, тобто навчити створювати текст, висловлювання.

Виклад матеріалу дослідження. Описання особливостей роботи над розвитком зв'язного мовлення учнів з порушеннями слуху з корекційною складовою та виділення конкретних умінь, якими повинні опанувати учні в процесі роботи з побудови тексту (висловлювання), на нашу думку є вкрай важливими і актуальними у часі. Зосередимо увагу на відставанні у формуванні писемного мовлення учнів з порушенням слуху початкових класів від усного мовлення та розкриємо його особливості.

У навчанні використовуються три основні види монологічного мовлення - **розповідь, опис і міркування**. У початкових класах як масової, так і спеціальної школи переважають змішані форми, в яких зустрічаються опис і розповідний елемент, розповідь і елемент міркування, оскільки не можна вимагати від учнів молодших класів чистого опису або міркування.

Розповідь, опис і міркування відрізняються один від одного структурою, змістом і мовленнєвими засобами. Розглянемо детальніше кожен із зв'язних текстів.

У розповіді висвітлюються послідовні події, пов'язані між собою, є сюжет. Послідовність викладу подій зазвичай визначається їх природнім ходом. Головна увага приділяється фактам, вчинкам дійових осіб, тому розповідний текст насичений дієсловами та іменниками. **Розповідь** – найживіший і найдоступніший для дітей жанр зв'язних висловлювань, тому найкраще розпочинати роботу над самостійними письмовими творами саме з розповіді.

У описі відсутні сюжет, дійові особи і події. У них зображуються картини природи, окремі предмети і явища, дії і процеси. Опис будується за певною композиційною схемою: спочатку зазвичай передається загальне враження від предмету, потім називаються окремі його ознаки, які підтверджують це загальне враження, і, нарешті, дається оцінка, висловлюється ставлення автора до об'єкту зображення. Для опису характерна велика кількість прикметників, епітетів.

Міркування – це текст, в якому для доведення певного твердження використовуються судження, наводяться приклади, робляться зіставлення і висновки, що призводять до нових суджень і в кінці підтверджують або спростовують первинне твердження (так звана теза). **Міркування** вважається найважчою формою зв'язного тексту. У висловлюваннях учнів початкових класів зустрічаються лише елементи міркування, коли вони порівнюють і зіставляють предмети, явища, вчинки, пояснюють причини, роблять висновки.

Знайомство з різними видами висловлювань в початковій школі здійснюється практичним шляхом в процесі виконання відповідних завдань.

Зокрема, в процесі аналізу тексту розповідного характеру вчитель звертає увагу учнів на

послідовність подій: Що було спочатку? Потім? В кінці?

Аналізуючи опис певного предмету, педагог акцентує увагу на тому, який це предмет?

При розборі тексту, що містить міркування (наприклад, «Моя улюблена пора року»), педагог навчає дітей розкривати причинно-наслідкові зв'язки, звертає увагу на слова «тому що», «оскільки» тощо.

У науковій літературі виділяються наступні уміння, якими повинні опанувати учні в процесі роботи з побудови тексту (висловлювання): 1) розкривати тему висловлювання; 2) розкривати основну думку висловлювання; 3) збирати матеріал для висловлювання; 4) систематизувати зібраний матеріал; 5) удосконалювати написане (для писемного мовлення); 6) будувати висловлювання певної композиційної форми; 7) висловлювати свої думки правильно (з погляду норм літературної мови), точно, ясно і, за можливістю, яскраво. Формування перших трьох умінь пов'язане з роботою над змістом висловлювання, а інших чотирьох – з роботою над його структурою і мовленнєвим оформленням.

Уміння розкривати тему і основну думку висловлювання виробляються в школі для дітей з порушенням слуху не лише на уроках розвитку мови, але і на уроках читання і пов'язуються насамперед з умінням аналізувати назву твору. При роботі над переказом учні співвідносять зміст тексту з його назвою і намагаються пояснити, чому він так називається, виділяючи, таким чином, основну думку тексту в цілому, а потім і його частин.

В процесі написання твору школярі, ознайомлюючись з назвою теми, навчаються орієнтуватися в ній, визначати її зміст, виділяти те головне, що їм потрібно розкрити.

Формування уміння збирати матеріал для висловлювання пов'язане з активною розумовою і мовленнєвою діяльністю дітей. Аналізуючи зміст картини або прочитаного тексту, результати власних спостережень за природою, учні збагачуються знаннями, враженнями, які допомагають їм розкрити тему.

Проте одного уміння зібрати матеріал недостатньо, оскільки самостійне монологічне мовлення глухих учнів ще не розвинене. Саме тому, навіть зібравши матеріал, дитина з порушенням слуху опиняється в ситуації, коли вона розуміє в навколишньому більше, ніж уміє передати словами.

Основне і найскладніше в роботі з розвитку зв'язного мовлення як нормотипових дітей, так і дітей з порушенням слуху – навчити їх будувати висловлювання і використовувати саме такі мовленнєві засоби, які допоможуть донести до читачів (слухачів) свій задум.

Уміння систематизувати матеріал і створювати висловлювання певної композиційної форми пов'язана з роботою над планом, який складається з урахуванням виду висловлювання (розповідь, опис, міркування), з мовленнєвими уміннями і умінням виправляти і удосконалювати написане і сказане.

В організації тексту як складного синтаксичного цілого важливу роль також відіграють способи і засоби зв'язку між окремими реченнями. Найчастіше використовуються два способи зв'язку – ланцюговий і паралельний зв'язок.

Ланцюговий зв'язок – найбільш поширений спосіб поєднання речень у тексті, особливо в розповіді та міркуванні. Основними засобами цього зв'язку виступають лексичні повтори, лексичні (і контекстуальні) синоніми, займенники.

Паралельний зв'язок є характерним для описових текстів. Основними засобами паралельного зв'язку виступають однаковий порядок слів, однотипність граматичних форм вираження членів речення, видочасова співвіднесеність присудків.

Для зв'язку речень в тексті, а також між окремими його частинами використовуються і лексичні, і морфологічні засоби, зокрема: сполучники, частки, слова і словосполучення, що виступають в ролі вставних, а також слова, що за своїм значенням наближаються до сполучників (*перш за все, зараз, потім, тому, тоді та ін.*), прикметники і дієприкметники, що наближаються до займенників з їх узагальнюючим і вказівним значенням (*наступний, вказаний, даний, приведений та ін.*). Останні особливо є характерними для наукового і ділового мовлення.

У середніх класах школи для дітей з порушенням слуху на уроках граматики необхідно приділяти увагу засобам зв'язку речень у складному синтаксичному цілому практично на всіх етапах роботи над реченням (при вивченні структури і граматичного значення простого речення, головних і другорядних членів, порядку слів, структури і граматичного значення складного речення тощо). Обов'язковою умовою ефективності таких уроків є їх проведення з урахуванням форми, типу, умов

мовлення.

Так, наприклад, порядок розташування членів речення залежить від того, до якого типу мовлення – розповідного або описового – належить текст, що включає це речення.

Якщо у розповіді головним (новим) в повідомленні є дії предмету, то і відповідний член речення (присудок або група присудка) замикає конструкцію. У розповідних текстах з паралельним зв'язком між реченнями присудки зазвичай виражені дієсловами минулого часу доконаного виду.

У описі в кінці речення часто стоїть підмет, а також додаток, оскільки логічному виділенню підлягають слова, що позначають предмети (явища), заради повідомлення про які побудоване речення. У текстах-описах для присудків характерна форма теперішнього часу.

Робота над синтаксичною організацією тексту також пов'язана з формуванням таких умінь зв'язного мовлення, як уміння осмислити і розкрити тему, задум, головну думку; виділити мікротеми, відібрати відповідний матеріал; визначити композицію вислову. У зв'язку з цим на уроках розвитку зв'язного мовлення (поряд з уроками граматики) необхідно проводити роботу над текстом.

При складанні висловлювань педагог регулярно звертає увагу учнів на зв'язок між частинами розповіді, між двома сусідніми реченнями, на те, як потрібно переставити слова в одному реченні, щоб краще пов'язати його з іншим, як урізноманітнити синтаксичні конструкції, оскільки однотипні за структурою речення руйнують логіку, характерну для зв'язного тексту.

В процесі аналізу учнівських робіт враховується, як отримані знання застосовуються на практиці. Все це у результаті допомагає школярам при складанні тексту обдумувати одночасно декілька речень, визначати зв'язок між двома сусідніми, правильно будувати текст в цілому.

У психолого-педагогічній літературі відзначається відставання писемного мовлення учнів з порушенням слуху початкових класів від усного і розкриваються особливості їх зв'язного мовлення у відповідності із зазначеними вище умінями. Зупинимося детальніше на цих особливостях:

1. *У розкритті теми і основної думки висловлювання:* відсутність або неповнота розкриття окремих мікротем, особливо в письмових висловлюваннях, а отже, неповне розкриття теми і основної думки розповіді.

2. *У складанні плану і побудові висловлювання відповідно до нього:* порушення логіки (пропуски у викладі подій, порушення послідовності подій, помилки у встановленні причинно-наслідкових зв'язків); порушення в співвідношеннях між основними елементами висловлювання; недостатнє уміння виділяти на картині суттєві компоненти, наперед планувати висловлювання; індивідуальні і групові відмінності залежно від ступеня підготовленості і рівня мовленнєвого розвитку учнів, зокрема відмінності, пов'язані з використанням планів і джерел матеріалів.

3. *У вираженні своїх думок:* використання своєрідних синтаксичних конструкцій, наявність великої кількості мовленнєвих і граматичних помилок.

4. *У вдосконаленні написаного:* повна відсутність навичок самоперевірки і самоконтролю.

5. *У самостійній роботі:* низька якість більшості писемних робіт, наявність індивідуальних і групових відмінностей в ступені самостійності їх виконання.

Групові і індивідуальні відмінності в розвитку зв'язного мовлення учнів вимагають організації диференційованого підходу в процесі навчання, щоб забезпечити кожному учневі доступний темп роботи, її зміст, ступінь самостійності, а також перехід від одного рівня розвитку до іншого.

В процесі навчання дітей з порушенням слуху зв'язного мовлення необхідно дотримуватися наступних педагогічних вимог.

1. *Відмова від роботи із запитаннями при складанні зв'язних висловлювань будь-якого виду.*

При роботі над висловлюванням будь-якого виду вчитель спонукає учнів дотримуватися логічної послідовності у викладі подій відповідно до конкретного пункту плану або тексту в цілому. Педагог не використовує запитання, а надає учневі допомогу, повторюючи останню сказану ним фразу, підказуючи наступну думку або початок фрази, потрібне слово, показуючи нове слово, словосполучення, записане на дошці або на елемент картини. Таким чином, школярі навчаються будувати саме зв'язний текст, а не відповідати на окремі запитання.

2. *Формування писемного мовлення на основі побудови цілісних текстів.*

Оскільки писемне монологічне мовлення є специфічною формою мовлення, зі своїми

завданнями і функціями, і початковою одиницею для навчання є текст, то в школі для дітей з порушенням слуху приділяється особлива увага розвитку даної форми мовлення. Доцільно із самого початку формувати писемне мовлення шляхом побудови цілісного тексту. Цей процес включає дві дії: створення тексту і його вираження. Мета першої дії – отримати чорновий варіант розповіді, твору, мета другої – привести текст у відповідність з вимогами, які до нього ставляться (зв'язність, виразність тощо). Написання твору в чернетці знімає скутість учнів, підвищує їх творчі здібності, дає можливість дитині в певній послідовності викласти свої думки в цілому. Перед написанням тексту в школі для дітей з порушенням слуху проводяться словникова робота з теми й лексичні і граматичні вправи з використанням мовленнєвого матеріалу теми. В ході перевірки і виправлення своїх текстів учні з допомогою вчителя усувають лексичну монотонність шляхом заміни деяких слів синонімами або займенниками. Така робота допомагає дітям зрозуміти специфіку писемного мовлення, сприяє виробленню навички самоконтролю.

3. Засвоєння писемного мовлення в контексті реальної діяльності учнів.

Писемне мовлення повно функціонує лише у взаємозв'язку з іншими видами діяльності, які складають для неї функціональний контекст. У початкових класах школи для дітей з порушенням слуху таким контекстом є наступні види діяльності: епістолярна (написання листів, листівок, записок), словесна творчість (складання розповідей, творів), масова комунікація (написання оголошень). Писемне мовлення молодших школярів найефективніше розвивається в умовах словесної творчості, коли реалізуються дві його функції – узагальнення і спілкування. Тексти, створені на основі уяви, висловлюють думки, уявлення і почуття дітей.

4. Використання на уроках розвитку мовлення різних організаційних форм, що забезпечують співпрацю учнів з вчителем і один з одним.

Під час фронтальної роботи вчитель разом з учнями складає і редагує текст. При роботі парами, командами діти складають розповідь колективно, кожен отримує оцінку з боку однокласників, що активізує його діяльність.

Робота парами може бути вдало використана у певні моменти уроку, найчастіше в процесі відповідей на запитання.

Командну роботу можна організувати в процесі складання розповідей.

Використання різних форм організації роботи учнів дають можливість залучити до участі в ній кожного учня, дозволяють вчителю підвищити темп їх роботи на уроці, мисленнєву і мовленнєву активність, створити в класі атмосферу творчості і співробітництва.

5. Диференційований підхід до учнів з метою активізації мовленнєвої і мисленнєвої діяльності кожного з них.

У зв'язку з цим всіх учнів класу за рівнем розвитку мовлення можна поділити на декілька груп: учні з низькою мовленнєвою активністю, учні з недостатньою мовленнєвою активністю, учні з високою мовленнєвою активністю.

При розподілі учнів на групи педагог визначає найближчі педагогічні завдання в роботі з кожною з них.

Так, в роботі з першою групою (учні з низькою мовленнєвою активністю) такими завданнями є: збагачення словникового запасу, навчання правильної побудови речень і дотримання логіки у викладі подій; у роботі з другою групою (учні з недостатньою мовленнєвою активністю): розвиток самостійного усного і писемного зв'язного мовлення, підвищення мовленнєвої активності на уроках в процесі усної роботи, навчання дотримання логіки у викладі подій, збагачення словникового запасу, вдосконалення написаного, формування навички самостійної роботи; у роботі з третьою групою (учні з високою мовленнєвою активністю): розвиток самостійного усного і писемного зв'язного мовлення, формування вмінь удосконалювати написане, використовувати в текстах різні синтаксичні конструкції, працювати за індивідуальним планом.

Відповідно до поставлених завдань вчитель може організувати диференційоване навчання з розвитку зв'язного мовлення.

Організація диференційованого навчання може здійснюватися за наступними основними напрямками:

- 1) завдання з метою вироблення навички самоконтролю (наприклад, виправлення в чернетці

помилки, підкреслених, але не виправлених вчителем);

2) завдання з метою організації взаємодопомоги серед учнів (наприклад, сильний учень допомагає слабкому скласти план розповіді);

3) завдання, направлені на організацію взаємоконтролю в навчанні (наприклад, два учні міняються роботами і перевіряють їх);

4) тимчасове полегшення завдань (наприклад, підготовчі вправи, робота з малюнком, картинкою, макетом, робота за готовим планом);

5) використання різних методичних варіантів робіт (наприклад, при описі приміщення слабші учні описують його за планом після аналізу готового зразка, а сильніші самостійно описують аналогічне приміщення за цим же планом).

При плануванні уроків робота з кожної теми з розвитку мови може бути умовно розділена на три етапи, для кожного з них заздалегідь розробляються диференційовані завдання і види допомоги, в залежності від рівня мовленнєвого розвитку учнів. Розглянемо ці етапи.

Перший етап – підготовка учнів до письмової роботи. Передбачаються диференційовані завдання і види допомоги при виконанні підготовчих граматичних вправ, складанні плану розповіді, усній розповіді учнів.

Другий етап - проведення письмової роботи. Плануються завдання, що вимагають від учнів різного ступеня самостійності.

Третій етап - вдосконалення написаного, аналіз письмових робіт. Передбачаються різні види допомоги в процесі аналізу помилок, при вдосконаленні написаного, взаємоперевірці робіт учнів.

Отже, система завдань повинна ускладнюватися при переході учнів з класу в клас, тобто передбачати поступове підвищення ступеня їх самостійності і зменшення допомоги з боку вчителя.

6. Складання планів роботи з розвитку зв'язного мовлення на тривалий період (рік, півріччя) з включенням всіх доступних для дітей певного віку і рекомендованих програмою видів робіт.

Таке планування сприяє всебічному розвитку мислення учнів, оскільки кожен вид роботи стимулює виконання певних розумових операцій. Зокрема, при описі предмету або явища розвивається здібність виділяти істотні ознаки і деталі, виробляються точність і спостережливість.

Вчитель не повинен захоплюватися лише одним видом робіт (наприклад, твором за картиною), оскільки його учні отримають однобічний розвиток, не навчаться писати міркування, розповідати про свої власні спостереження тощо. Необхідно урізноманітнювати не лише види робіт, але й їх тематику, оскільки для розкриття кожної теми використовуються відповідні слова і словосполучення. При плануванні на рік або півріччя слід продумати, як часто потрібно проводити ті або інші види робіт.

Висновки, перспективи подальших пошуків у напрямі дослідження. Учні з порушенням слуху повинні вчитися писати твори на матеріалі з різних джерел: за власними спостереженнями і враженнями, за картиною або серією картин, за переглянутим кінофільмом, за прочитаною книгою. Враховуючи конкретність мислення дітей з порушенням слуху і їх емоційність, необхідно при роботі над розвитком зв'язного мовлення більше опиратися на безпосередні спостереження і враження, на життєвий досвід учнів. Особливо важливими є цілеспрямовані, організовані спостереження. Доцільно часто писати твір за картиною або серією картин, оскільки ці види робіт дають багато матеріалу, впливають на почуття дітей і є найдоступнішими з джерел.

У початкових класах не варто захоплюватися опосередкованими джерелами – книгами, кінофільмами, оскільки в творах учнів повинні, насамперед, відобразитися їх життя і інтереси, їх особистий досвід. До того ж ситуація переказу обмежує і до певної міри гальмує процес створення учнем власного тексту, знижує його активність і в передачі змісту тексту, і в його оформленні. Проте, необхідно планувати і проводити такі види робіт, в яких школярі навчилися б співвідносити свій досвід з відомостями з книг і кінофільмів. Доцільно запланувати на рік не менше половини творів на основі особистого досвіду учнів, решту – на матеріалі з інших джерел: картин, книжок, кінофільмів.

Система роботи з розвитку зв'язного мовлення передбачає поступовість переходу від колективних видів робіт до самостійних. У школі для дітей з порушенням слуху колективна робота над зв'язним текстом є дуже важливою, оскільки в процесі такої роботи діти навчаються складати план тексту, будувати його композицію, дотримуватися логіки у викладі подій, користуватися необхідними мовленнєвими засобами.

Отже, знання і врахування всіх зазначених вимог допоможуть майбутнім сурдопедагогам правильно і цілеспрямовано побудувати систему роботи з розвитку зв'язного мовлення дітей з порушенням слуху.

Список використаних джерел:

1. Катерина Луцько, Оксана Круглик (2021). Інтелектуально-комунікативний розвиток дитини з особливими освітніми потребами в технологіях навчання. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)* № 5(41). vol. 1. С.18-26. <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/6861> 2. Круглик О.П. (2020). Домінантність слова в процесі розвитку міжособистісних відносин у людей з порушеннями слуху. *Особлива дитина: навчання і виховання*, 2020. Вип. 3 (95). С.64-74. <https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1UxMmBnHGa7QNYIOixTyCyVFN89kMGcN3> 3. Луцько К., Круглик О. (2022). Активізація сприймання і розуміння мовлення дітьми з порушеннями слухової функції в контексті емерджентності системи його розвитку. *Наука і освіта*. Вип. № 3. С.25-30. https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2022/3_2022/5.pdf 4. Тимофієнко Н. В. (2018). Проблема усного мовлення учнів з вадами слуху у дослідженнях М. Д. Ярмаченка. *Ярмаченко Микола Дмитрович та розвиток української сурдопедагогіки*. Київ, С. 127-137.

References:

1. **Kateryna Lutsko, Oksana Kruhlyk** (2021). Intelektualno-komunikatyvnyi rozvytok dytyny z osoblyvymy osvitynymi potrebamy v tekhnolohiiakh nauchinnia. *KELM (Knowledge, Education, Law, Management)* № 5(41). vol. 1. С.18-26. <http://kelmczasopisma.com/ua/viewpdf/6861> 2. **Kruhlyk O.P.** (2020). Dominantnist slova v protsesi rozvytku mizhosobystisnykh vidnosyn u liudei z porushenniamy slukhu. *Osoblyva dytna: navchannia i vykhovannia*, 2020. Vyp. 3 (95). С.64-74. <https://drive.google.com/drive/u/1/folders/1UxMmBnHGa7QNYIOixTyCyVFN89kMGcN3> 3. **Lutsko K., Kruhlyk O.** (2022). Aktyvizatsiia sprymannia i rozuminnia movlennia ditmy z porushenniamy slukhovoї funksii v konteksti emerzhentnosti systemy yoho rozvytku. *Nauka i osvita*. Vyp. № 3. С.25-30. https://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2022/3_2022/5.pdf Tymofiienko N. V. (2018). Problema usnogo movlennia uchniv z vadamy slukhu u doslidzhenniakh M. D. Yarmachenka. *Yarmachenko Mykola Dmytrovych ta rozvytok ukrainskoi surdopedahohiky*. Kyiv, S. 127-137.

Timofienko N., Devichynska I. Features of teaching connected speech to students with hearing impairment.

The development of coherent speech of students with hearing impairment is one of the most urgent problems of modern special methods of the Ukrainian language. By coherent speech we mean such speech, which is organized according to the laws of logic, grammar and composition, is a single whole, has a theme, performs a certain function (usually communicative), has relative independence and completeness, is divided into structural components.

The article describes the peculiarities of working on the development of coherent speech of students with hearing impairments with a corrective component. The skills that students should master in the process of working on text construction (utterance) are highlighted and specified. Attention is focused on the lag in the formation of written speech of students with hearing impairment in primary grades from oral speech, and its features are revealed. Pedagogical conditions for promoting the development of coherent speech of students with hearing impairments are provided. The role of differentiated education of children with hearing impairment has been clarified.

Students with hearing impairment must learn to write works based on material from various sources: based on their own observations and impressions, based on a picture or a series of pictures, based on a watched movie, based on a read book. Taking into account the concreteness of the thinking of children with hearing impairment and their emotionality, it is necessary to rely more on direct observations and impressions, on the life experience of students, when working on the development of coherent speech. Targeted, organized observations are especially important. It is advisable to often write an essay based on a picture or a series of pictures, since these types of works provide a lot of material, affect the feelings of children and are the most accessible of sources.

Key words: development, formation, coherent speech, written speech, sentence, text.